

II. VILMOS NÉMET CSÁSZÁR, Berlin, 1901

»MINDEN *ember által alkotott mű*
között maga az ember a legnemesebb«

A HUMANIZMUS

mint életelv

GEORG HENRIK *von* WRIGHT

A HUMANISTA szó, mint ismeretes, eredetileg egy olasz tudósok alkotta független csoportosulás egy tagjának megnevezésére szolgált. Ez a csoportosulás a középkor végén újra felfedezte az antik kultúrát, és ebben látott példaképet saját kora számára. A szó tágabb értelmében a humanizmus szó egy bizonyos szemléletet vagy világnézetet takar, mely döntő szerepet játszott az európai társadalmak és kultúrák fejlődésében a reneszánsztól a világháborúkig.

Érdemes elidőznünk a humanista világnézet pszichológiai jellemzőinél.

A humanizmus fő jellemzője az ember tisztelete – erre utal maga a szó is. John Stuart Mill szerint minden ember által alkotott mű között maga az ember a legnemesebb. A humanizmus szellemében minden egyéni és csoportos törekvés legnemesebb célja az egyén fejlődése, a teljes ember ideáljának megközelítése. Az ember maga a mérce: általa mérettetik meg minden erkölcsi és jogi ítékezés igaza.

Ez az individualizmus azonban nem lehet más: a humanizmus-sal szöges ellentétben álló törekvések kiindulópontja. Ezt szavatolja a mozgalom másik fő jellemzője, a kultúra feltétlen tisztelete. A humanista értékrend szerint a műveltség az emberi lét legnemesebb sajátossága. A humanizmus tökéletesség-

eszméje a művelt ember, aki felismeri, hogy a tudás minden autoritástól független, abszolút érték. Az igazság keresése, történjék az művészi önkifejezés, tudományos ismeret vagy filozófiai felismerés formájában, hozzátartozik az emberi fejlődéshez. A nemzet nagyjai mutatják az utat, melyet mindenkinek a saját képességei szerint kell követnie.

„Amit a lángelmék kutattak,
egész szép, gazdag életükben,
az megérdemli, hogy mi is keressük”,

hangzik a gyakran idézett versszak, melynek írója Tegnér, aki a humanizmus eszméinek legfőbb szószólója volt Skandináviában.

A humanizmus jellemző vonása, hogy a műveltségben az egyiséget, a teljességet látja, mely egy és oszthatatlan. Az igazság szeretete valószínűleg a részletek, a konkrétumok iránti érdeklődésben is megnyilvánul. A humanizmus azonban a szakosodott tudást csakis egy átfogó intellektuális vagy művészetekkel kapcsolatos tudás részeként hajlandó elismerni. A tudás és a képességek csakis akkor válnak műveltséggé, ha beépülnek az ember életszemléletébe és tetteibe, ha az igazság szeretete széleslátókörűségben, tárgyilagosságban, becsületességben nyilvánul meg.

A humanizmus emberideálja tehát semmiképpen sem az egyoldalú specialista, hanem az *uomo universale*, a teljes ember, ahogy az olasz humanisták megálmodták. Az univerzális ember eszményképének aligha lehetne napjainkban úgy megfelelni, ahogy egyesek a reneszánsz idején tették. De az alapeszme időtlen értékű felismerést takar, azt a gondolatot, hogy a tudás formái egy közös síkon találkoznak, legyőzve az egyes tudo-

mányágak közötti távolság, de még az országhatárok és az egyes műveket meghatározó nemzeti jelleg korlátait is. „A világ az én hazám”, szólta Dante büszke öntudattal, mikor kiűzetett Firenze városából, és a felismerést, hogy mint művésznek polgárjoga van az egész emberiséget átfogó, közös és egyesült tudás birodalmában, örökül hagyta a későbbi korok humanistáinak.

Az ember tisztelete egy bizonyos állam- és társadalomképet is meghatároz.

Már a reneszánsz filozófusok felvetik a *Regnum hominis*, az emberi birodalom eszményképét, melynek szerkezete úgy lenne kialakítva, hogy előmozdítsa az egyén fejlődését egy átfogó művelődésideál szellemében. „Nem az embert kell alárendelni az államnak, hanem az államot az embernek”, fogalmazza meg Pestalozzi a humanizmus alapeszméjét az egyén és a társadalom kapcsolatáról.

A *Regnum hominis* eszméje szorosan kötődik egy, a humanista életszemléletben kulcsfontosságú fogalomhoz, a liberalizmushoz. Ez azonban nem jelentheti, hogy a fejlődés végső célja vagy eszköze az egyén korlátlan szabadsága.

Sokkal inkább arról van szó, hogy az egyén csakis úgy fejlődhet a humanizmus eszményképének megfelelő teljes emberré, hogy bizonyos fokig felszabadul a külső nyomás alól. Abban a kérdésben, hogy ez a szabadság meddig terjedhet, megoszlanak a nézetek. Cáfolhatatlan tény azonban, hogy bizonyos alapvető szabadságelvek megtagadásával magát a humanizmust is megtagadjuk. Ilyen alapelv a gondolat és a szólás szabadsága.

MISE PALERMÓBAN, dátum nélkül

»AZ IGAZSÁG *valódi ellensége*
nem a szkepticizmus,
hanem a dogmatizmus«

Az igazság mint abszolút, önmagáért való érték tisztelete feltételezi a gondolat szabadságát. Mill a szabadságról írt értekezésében kijelenti, hogy egy vélemény kinyilvánításának megakadályozása minden művelt ember számára veszteség, és mint ilyen, igazságtalan. Egy vélemény igazságát soha sem zárhatjuk ki teljesen; ha elnyomunk egy ilyen helytálló véleményt, azzal mást megfosztunk a lehetőségtől, hogy saját helytelen nézeteivel szembesülve, azokat helyesbítse. Ha pedig a vélemény nem helytálló, úgy a többiek attól a lehetőségtől fosztatnak meg, hogy a tévedéssel szembesülve, közelebb kerülhessenek az igazság felismeréséhez. A második szempont legalább olyan fontos, mint az első. Ha elnyomjuk a bennünk felmerülő kétely hangját, nézeteink teherként fogják gátolni szellemi mozgékonyágunkat, ezzel együtt pedig emberi tökéletesedésünket is. Az igazság valódi ellensége nem a szkepticizmus, hanem a dogmatizmus; és míg a dogmatizmus a szellemi elnyomás árnyékában sarjad, a szkepticizmus gyógyító gyümölcsei mindenütt megteremnek, ahol a gondolat- és a szólásszabadság gyökeret verhetett.

[A SVÉD DIÁKSÁG TAVASZI ÜNNEPÉN TARTOTT BESZÉD RÉSZLETE, Helsinki, 1946. május 17., ford. Kerekes Mónika]

5000 FEHÉR EMBERBŐL ÁLLÓ CSŐCSELÉK OMAHÁBAN MEGLINCSEL
EGY FIATAL FEKETE FÉRFIT, USA, 1919

KÖNYVMÁGLYA SALZBURGBAN, Ausztria, 1938